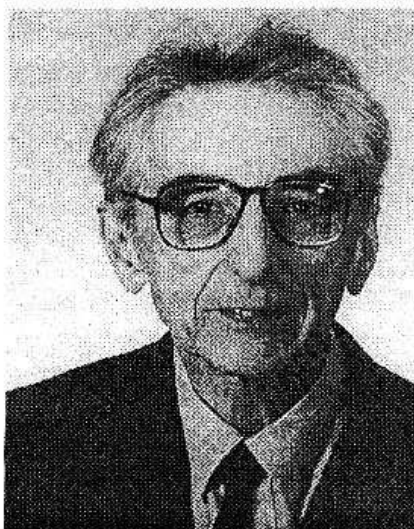

Zprávy

JAN ČÁP
(1925 – 2001)

Krátce po svých 76. narozeninách, dne 15. září 2001, zemřel významný český psycholog – profesor Jan Čáp. Uzavřela se nejenom jeho životní cesta, ale odešla výrazná, uznávaná a vážená osobnost pedagogické psychologie. Jan Čáp byl

jedním z prvních, kdo dávali obsah i tvar tehdy československé psychologii.

Jan Čáp se narodil 18. srpna 1925 v Praze, kde také maturoval na žižkovském klasickém gymnáziu. V letech 1945 až 1949 studoval psychologii s průvodním oborem pedagogikou na FF UK v Praze.

Od roku 1949 působil jako učitel na této fakultě, v roce 1962 se stal docentem se specializací pro pedagogickou psychologii a v roce 1990 byl jmenován univerzitním profesorem.

S velkým osobním zaujetím i s odborným zánícením přednášel, vědecky bádá a publikoval – doslova do posledních chvil svého života. Vždyť ještě v červnu vyzkoušel poslední studenty a začátkem září odevzdal rukopis publikace zpracovávající životní příběhy dospívajících.

Vědeckovýzkumná činnost Jana Čápa se vztahovala především ke třem oblastem:

– Nejprve se zabýval psychologickým rozbořením činností, zvláště pracovních, dále senzomotorickým učením a senzomotorickými dovednostmi, pracoval na profesiogramech a na přípravě pracovníků ve strojírenství. S těmito otázkami byly spjaty i jeho první odborné studie a publikace. Experimenty spojené se zkoumáním procesu osvojování senzomotorických dovedností patří do „zlatého fondu“ experimentální psychologie na katedře psychologie.

– Těžiště badatelského úsilí Jana Čápa souvisí s problematikou vývoje, rozvoje a formování jedince. Jeho publikace posledního desetiletí ukazují, jak dovedl důsledně vycházet z humanistického pohledu na osobnost a možnosti jejího

rozvoje. Takto zaměřenou a dlouhou etapu výzkumných aktivit provází celá řada dílčích i komplexnějších témat, do jejichž řešení dovedl úspěšně zapojit i své studenty. V mnoha jeho odborných studiích se můžeme přesvědčit, jak se zabýval psychologickými otázkami volného času dětí, dospívajících i dospělých, dále aktivitami osobností, jejím mnohostranným či diferencovaným vývojem. Pozoruhodné výsledky přinesly jeho výzkumy věnované způsobu výchovy v rodině. Rozpracovával interaktivní přístup ke způsobu výchovy, rozvíjel a velmi podrobně zkoumal model způsobu výchovy v rodině artikulovaný do devíti polí. Sledoval například psychologické souvislosti působení způsobu výchovy v orientační rodině s formováním různých rysů osobnosti.

– V různých etapách svých odborných aktivit úspěšně usiloval o syntézu relevantních psychologických poznatků a výsledků vlastních výzkumů pro potřeby studentů vysokých i středních škol. Jeho úsilí o systematické a srozumitelné podání psychologických poznatků včetně adekvátního rozpracování některých základních teoretických otázek našlo svůj přesvědčivý výraz ve studijních textech a učebnicích. Významně v tomto smyslu přispěl k rozvoji psychologie pro učitele. Pro celé generace učitelů se jeho učebnice Psychologie pro učitele či Psychologie výchovy a vyučování staly základním studijním textem, který přibližoval psychologický pohled na jedince (žáka), jeho vývoj i podmínky pro rozvoj a formování jeho osobnosti.

Jako vysokoškolský učitel se průběžně také podílel na tvorbě učebních plánů pro různé formy studia psychologie a psychologie pro učitele. Svým vědeckým i pedagogickým působením přispěl k rozvoji studia psychologie na FF UK v Praze.

Jan Čáp je nezapomenutelným učitelem; byl rozsáhle erudovaným a nesmírně laskavým, s vytříbeným pedagogickým taktem i smyslem pro humor. Nechával studentům prostor a volnost pro hledání přístupů ke zvládnutí mnohdy i obtížných psychologických otázek. Vedle něho a společně s ním jsme si osvojovali poznatky, výzkumné strategie i metody zejména pedagogické psychologie.

Pan profesor Čáp zanechal nesmazatelnou stopu v historii české psychologie a zároveň se pro mnohé z nás stal vzorem laskavého člověka, badatele i učitele oddaného „svému řemeslu“. Při poslední návštěvě, kdy jsme spolu hovořili o psychologických výzkumech v současné době, měl

radost z právě dokončeného rukopisu a říkal, jak jej psychologie stále těší a baví, jak je úžasné zabývat se člověkem, jeho vývojem, výchovou i vzděláváním... Nikdy na tato slova nezapomenu stejně jako zůstanu hluboce vděčná tomu, že jsem s panem profesorem mohla spolupracovat, být s ním na katedře psychologie FF UK v Praze, naslouchat jeho optimismu a důvěře v člověka, vnímat jeho laskavý humor.

Bibliografie profesora Jana Čápa je rozsáhlá, tematicky i obsahově bohatá. Kromě dále uvedených vybraných monografií a učebnic byl autorem či spoluautorem více než stovky odborných článků, příspěvků do sborníků, výzkumných zpráv apod. V jeho bibliografii zaujímají své místo i středoškolské učebnice psychologie, jmenujme alespoň tu poslední, pro 1. ročník středních pedagogických škol – Čáp, J., Čechová, V., Rozsypalová, M.: Psychologie 1. Praha, SPN 1992. Známý je jeho dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině (Brno, Psychodiagnostika 1994).

Vybrané monografie:

Čáp, J.: Psychologie. Učebnice pro výchovné pracovníky odborných učilišť a učnovských škol. Praha, SPN 1963.

Čáp, J.: Psychologie pracovního výcviku. Praha, SPN 1964.

Čáp, J., Dytrych, Z.: Utváření osobnosti v náročných životních situacích. Praha, SPN 1968.

Čáp, J.: Vybrané kapitoly z pedagogické psychologie. Praha, SPN 1971.

Čáp, J., Rotterová, B.: Výchova aktivity mládeže ve volném čase. Praha, Univerzita Karlova 1976.

Čáp, J.: Psychologie pro učitele. Praha, SPN 1980, 1983, 1987.

Čáp, J.: Psychologie mnohostranného vývoje člověka. Praha, SPN 1990

Čáp, J.: Psychologie výchovy a vyučování. Praha, Karolinum 1993, 1997.

Čáp, J.: Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy v rodině. Praha, ISV 1996.

Čáp, J., Mareš, J.: Psychologie pro učitele. Praha, Portál 2001.

I. Gillernová

Prim. MUDr. et Mgr. Jan ŠPITZ
(6. 6. 1932 – 2. 9. 2001)

(Vzpomínka za Českou lékařskou společnost pedopsychiatrické subsekcce psychiatrické společnosti JEP a subkatedru dětské a dorostové psychiatrie IPVZ.)

Dovoluji si svůj dík zarámovat filosofickou kategorií – kategorií času. Začátek třetího tisíciletí – lidstvo vstupuje do znamení Vodnáře, končí postmoderna, 11. 9. 2001 (9 dní po smrti pana primáře) se změnil svět – teroristé zničili v NY

obchodní centrum „dvojčata“, kde zahynuly tisíce nevinných lidí. A přesto všechno mne znovu zaskočila křehkost bytí a uvědomění si toho, že ten, o kom si myslíme, že tu prostě bude stále, na dosah, že bude možno si přijít – jen tak – pro úsměv, stisk ruky a povzbuzení – najednou není, není v té podobě, na kterou si člověk zvykl. Je to plné smutku a zároveň plné naděje.

Jan Špitz se narodil v Praze dne 6. 6. 1932. Vystudoval Vančurovo gymnázium a v roce 1957 ukončil Fakultu všeobecného lékařství Karlovy univerzity, později i studium psychologie na Filozofické fakultě UK v Praze.

Nastoupil na umístěnkou jako sekundář dětské psychiatrické léčebny v Dubí a zároveň vedl ambulanci pro okresy Most a Teplice. Na dva roky se stal vedoucím celé léčebny. V DPL Dubí působil celkem 7 let, získal zkušenosti v pedopsychiatrii, zvláště pak v rodinné terapii. Přes tři roky pracoval s rodinami mentálně retardovaných dětí.

V roce 1961 atestoval z psychiatrie. Při zkušebním pohovoru si přísný a pečlivý doc. Prokůpek udělal tuto poznámku: „má velmi dobré odborné znalosti, je důkladný, uvážlivý, v praktické činnosti pohotový, velmi schopný“. Jako jeden z prvních složil v roce 1964 nástavbovou atestaci z pedopsychiatrie, vzbudil zájem prof. Fischera, který s ním od této doby perspektivně počítal. V roce 1965 vyhrál konkurz a stal se primářem dětského oddělení v PL Havlíčkův Brod. Tam na velkém pedopsychiatrickém oddělení vznikaly pod jeho vedením první klasické rodičovské skupiny, základy herní terapie a terapeutické komunity.

V roce 1972 na výzvu prof. Fischera přešel na Dětskou psychiatrickou kliniku v Motole, kde nadále rozpracovával rodinnou terapii a všechny ostatní druhy psychoterapie v dětském a dorostovém věku. Zabýval se diagnostikou, terapií a prognózou svěřených pacientů, vykonával náročnou funkci primáře, přednášel medikům, lékařům (jak pedopsychiatrům a psychiatrům, tak pediatrům), psychologům, ethopedům, sestrám, sociálním pracovnícím. Jako jeden z prvních je učil systémovému myšlení a komplexnímu pohledu na pacienta.

Mnoho publikoval a přednášel, vždy exaktně, odborně a šíří svého intelektu pokrýl všechny zájmové oblasti pedopsychiatrie. Jen namátkou: autodestruktivní tendence u dětí; rodičovské skupiny; prospektivní studie; presuicidální syndrom; biochemické aspekty psychofarmakologie v pedopsychiatrii; možnost predikce zdraví a nemoci; otázka diagnostiky a klasifikace; úzkostné dítě; thanatologie; muzikoterapie; organizace pedopsychiatrie; psychózy a neurozy v dětském věku; korektivní zkušenosti; herní terapie; narativní metafora v terapeutické praxi; rodina a škola – ekosystémová vazba; rodina a zdraví dnes.

Je spoluautorem monografií: Psychiatrie pro